

2 Laat uitblinken geen vies woord zijn.

Het onderwijs heeft steeds meer de nadruk gelegd op het welbevinden. Het is tijd voor een mentaliteitsswitch.

Hier hangen twee Nobelprijswinnaars aan de muren', zegt directeur Guy Dalcq niet zonder trots. In de gang van zijn Sint-Barbaracollege in Gent prijken de klasfoto's van alle afstuderende zesdejaars, vanaf de prille begindagen in de jaren 1870. Het college, een van de zeven Vlaamse jezueitscholen, is een plek met geschiedenis en traditie. Het aloude kwaliteitsprincipe 'plus est en vous' wordt hoog in het vaandel gedragen.

'We gebruiken liever het woord uitdagen dan presteren', zegt Dalcq in zijn bureau, terwijl buiten op de speelplaats leerlingen voetballen. 'Dat beantwoordt aan een psychologisch fundament: mensen passen zich aan aan het verwachtingspatroon dat ze ervaren. Als ik als directeur zeg dat ik weinig verwacht, gaan leerlingen daarnaar leven. Als ik zeg dat ik veel verwacht, spitsen de besten de oren om te kunnen uitblinken. Uitdagen is een vorm van respecteren. Ik voel me zelf ook niet gerespecteerd als de uitdaging niet groot genoeg is.'

Het Sint-Barbaracollege evalueert leerlingen op een manier die intussen de oude

Ik voel me zelf ook niet gerespecteerd als de uitdaging niet groot genoeg is.

Guy Dalcq, directeur van het Sint-Barbaracollege

stempel is gaan heten: met percentages, klasgemiddelden en traditionele proclamaties. 'Let op, ik ben geen nostalgicus. Het is nooit de bedoeling er een afvallingskoers van te maken. De tijd dat wie niet kon volgen genadeloos werd gedropt, is voorbij. We beogen een brede vorming, niet enkel een cognitieve. Punten zijn daarbij relatief, maar om te evalueren ken ik geen beter systeem.'

Nochtans zijn veel scholen in Vlaanderen daar de jongste jaren van af gestapt. In de plaats kwamen minder competitieve evaluatiesystemen, bijvoorbeeld zonder gemiddelde of mediaan. Zo gaan leerlingen zich minder met elkaar meten. Nog andere scholen verkieszen volledig kwalitatieve feedback en delen rapporten uit zonder enig cijfer, maar met letters, kleurencodes of smileys.

Het past in een algemene focus op het welbevinden van jongeren. De tendens van het beleid is eerder de minder goede leerlingen over de meet te krijgen dan het potentieel van de beste leerlingen maximaal te benutten, blijkt uit gesprekken met leerkrachten en directeurs van diverse scholen. Zo daalt, hoewel de kwali-

teit dus afneemt, opvallend genoeg ook het aantal zittenblijvers in Vlaanderen. Of, zoals een ervaren leerkracht het verwoordt: 'Het wordt tegenwoordig blijkbaar niet echt meer toegestaan dat de ene leerling nu eenmaal wat minder slim is dan de andere. Terwijl daar helemaal niets mis mee hoeft te zijn.'

Complexe relatie

Critici zien daarin een nivellering naar beneden, en vinden dat de slinger te ver is doorgeslagen. Voor hen is het tijd voor een mentaliteitsswitch waarbij uitblinken en presteren niet langer vieze woorden zijn. Want vergeleken met andere landen scoren Vlaamse leerlingen bijzonder slecht op het vlak van motivatie om te presteren.

In het internationale PISA-onderzoek geeft amper een derde van de Vlaamse scholieren aan dat ze altijd de beste willen zijn. Geen enkel OESO-land heeft minder ambitieuze jongeren, al doet Nederland het ook niet goed. Dat is nefast voor een zuivere kenniseconomie als de Vlaamse, met grijze hersencellen als enige grondstof. De ontwikkeling van cognitieve capaciteiten heeft rechtstreekse en meetbare

gevolgen voor ons bruto nationaal product, waarbij een hoger IQ zich vertaalt in meer economische output. Bovendien valt het ten sterkste te betwijfelen of we nog buitenlandse talenten zullen kunnen aantrekken naar onze universiteiten als we ambitie toch niet zo heel belangrijk vinden.

Het afstoffen van excellentiedrang valt moeilijk in een beleidsmaatregel te gieten. Toch hoeven prestatie en welbevinden vooral geen tegengestelde begrippen te zijn. 'Er is lang gedacht dat welbevinden een basisvoorwaarde was voor een kind om te kunnen leren. Maar de relatie is veel complexer', zegt Pedro De Bruyckere, pedagoog aan de Arteveldehogeschool en de Universiteit Leiden. 'Er is zelfs meer bewijs dat goed leren tot meer welbevinden leidt dan omgekeerd.'

Ook de directeur van het Sint-Barbaracollege vindt dat kennis en welzijn perfect met elkaar verzoenbaar zijn. 'Je mag dat ook niet zwart-wit zien. Uiteindelijk moet je inzetten op beide. Meer nog: hoe meer je leerlingen uitdaagt, hoe groter jouw verantwoordelijkheid om ze ook aan te moedigen.'

3 Waardeer de job van leerkracht.

Leerkrachten zijn te belangrijk in het leerproces om hen te overladen met administratieve taken.

We zullen moeten roeien met de riemen die we hebben, tot we afstevenen op onze burn-out.'

Dat kreeg een leerkracht die pas was overgestapt van de privésector naar het kunstonderwijs te horen op een personeelsvergadering.

Het is anekdotiek, maar wie met leerkrachten praat, hoeft niet lang te wachten op verhalen over afstompende administratie, afgekalfd respect voor autoriteit bij jongeren én ouders, de praktische lasten van het M-decreet waarbij kinderen met een beperking in het gewone onderwijs terechtkomen, en een algemeen getaande perceptie over het beroep in de maatschappij.

Het tast de kerntaak van leerkrachten aan: het overdragen van kennis en vaardigheden. Wie wil in zulke omstandigheden nog voor de klas staan? Te weinig mensen, zo blijkt. Er is een nijpend lerarentekort, en een enorm verloop. Tot 2024 zijn jaarlijks 6.000 extra leerkrachten nodig, maar 40 procent van de nieuwkomers stopt er binnen vijf jaar alweer mee. Omdat plaatsen zo moeilijk ingevuld geraken, moeten steeds meer leerkrachten vakken geven waarvoor ze niet geschikt voor zijn. Door de overbelasting is amper tijd vrij voor bijscholing, terwijl onderzoek leert dat net die permanente bijscholing zo belangrijk is voor leerlingen. Maar zo ontstaat een vicieuze cirkel.

Nochtans is niemand belangrijker voor het leerproces van een leerling dan een

goede leerkracht. De job kan dus een stevige opwaardering gebruiken. Zo zal meer talent er met overtuiging voor kiezen, en niet alleen als een plan B.

De vraag is hoe. Aan verloning zou het niet mogen liggen. De salarissen van leerkrachten zijn vergelijkbaar met die in de buurlanden. Een bonussysteem voor sommige leerkrachten, vooral in aantoonbaar moeilijke klassen, kan werken om meer mensen aan te trekken. In Vlaanderen staan proportioneel meer onervaren leerkrachten voor moeilijke klassen, wat een directe negatieve impact heeft op het leerproces. Leerkrachten zouden ook hun volledige anciënniteit moeten kunnen meenemen als ze uit de privésector komen.

Jaloers op de Finnen

Leerkrachten zeggen onder meer dat een deftig hr-beleid in scholen zou helpen om de planlast te verlichten. Zeker de kwetsbare beginners verdienen een betere begeleiding, luidt het. Het is een vaak herhaalde oproep: laat leerkrachten weer lesgeven, en minder 'zorgen'. Maar dan moet de administratieve druk wel kleiner.

Velen kijken met jaloezie naar Finland. Ook al is dat niet meer het onderwijsland van weleer, de job van leerkracht blijft er wel prestigieus. Alleen masters mogen voor de klas staan, en dan nog pas na een moeilijk ingangsexamen. Sommige experts vinden het geen slecht idee wat meer de Finse kant op te gaan. 'Dan zijn we tenminste af van het idee dat iemand te slim zou zijn om te gaan lesgeven.'

Pedagogen waar- schuwen ervoor de eindtermen te zien als een multifunctioneel wondermiddel.

4 Leg de lat een stuk hoger.

Van deze vierde les maakt de politiek al werk. Maar er zijn valstrikken.

Wie betaalt, bepaalt. De overheid legt in ruil voor haar financiering een minimumlat op voor wat leerlingen moeten kennen en kunnen. Dat zijn de zogenaamde eindtermen. Als uit de internationale vergelijkingen blijkt dat kennis van leerlingen in Vlaanderen achteruitgaat, lijkt het logisch die minimumlat hoger te leggen.

Dat is ook wat het Vlaams Parlement heeft geprobeerd. Deze vierde les is er dus één waar de politiek al werk van heeft gemaakt. Vanaf volgend schooljaar start het eerste middelbaar met leerstof die gebaseerd is op nieuwe eindtermen die door de politiek zijn vastgelegd. Die komen meer tegemoet aan nieuwe maatschappelijke verwachtingen, zoals digitale vaardigheden en financiële geletterdheid. Ze focussen ook meer op kennis. Of dat effect zal hebben op de onderwijskwaliteit, zal in de toekomst blijken.

Want de focus op de eindtermen bevat ook valstrikken. Deze week bleek opnieuw dat veel leerlingen de huidige eindtermen al niet halen. Voor sommige deelaspecten van wiskunde haalt slechts 20 procent van de geteste leerlingen op het einde van het tweede middelbaar de minimumlat. Het heeft weinig zin de lat hoger te leggen als ze nu al niet wordt gehaald. Pedagogen waarschuwen er dan ook voor de eindtermen te zien als een 'multifunctioneel wondermiddel'.

Ten tweede gaat het om een minimumlat die door ze veel mogelijk leerlingen

moet worden gehaald. Het is de bedoeling leerlingen die dat aankunnen nog verder uit te dagen. Hoe ver precies hangt af van richting tot richting en zelfs van leerling tot leerling.

Hoogspringer

Maar door als maatschappij te veel op de eindtermen te focussen dreigt die volgende stap te worden vergeten. Lieven Boeve, de topman van het katholiek onderwijs, beschrijft dat als volgt: 'Als je bepaalt dat een hoogspringer minstens over 1 meter 93 moet geraken om te mogen deelnemen aan de Olympische spelen, laat je het aan de trainer over om een manier te vinden om over die hoogte te zweven. Maar tegelijk streef je ernaar hoger te gaan, voor de medailles. Gewoon de lat halen is het minimum, excelleren is het doel.'

Hoe gedetailleerder de eindtermen, hoe minder vrijheid er bovendien voor de leerkracht overblijft. Het is logisch dat de persoonlijkheid en de achtergrond van een leerkracht zijn lessen mee kleuren. Als een leerkracht alleen om moet uitvoeren wat van bovenaf wordt opgelegd, weegt dat op zijn motivatie. Dat is de derde valkuil.

Een hogere minimumlat klinkt dus logisch, maar bevat net zoals de andere oplossingen valkuilen. Een kant-en-klaar recept voor betere onderwijskwaliteit is er niet. Maar het is wel tijd om de alarmsignalen ernstig te nemen en bij te sturen.

Leerkrachten moeten hun volledige anciënniteit kunnen meenemen als ze uit de privésector komen.